

Posudek vedoucího na diplomovou práci

„O mravencích a lidech. Myrmekologické inspirace antropologie na příkladě V. J. A. Nováka (1919-1997)“

Petra Hampla (FHS UK)

Vypracoval Marco Stella.

Diplomová práce Petra Hampla o rozsahu 151 stran včetně obrazové přílohy se věnuje životním osudům a dílu českého myrmekologa a evolučního teoretika Vladimíra Jana Amose Nováka. Cílem práce je popsat východiska, vnitřní logiku, kořeny a dopady jeho z dnešního pohledu velmi cizí působící *teorie sociogeneze*, která měla ambice stát se, vedle teorie vysvětlující jak socializaci člověka a dalších živých tvorů také kompletní kosmologií stojících na základech marxistické filosofie a různých poznacích přírodních věd. Vzhledem k tomu, že samotná teorie a její kořeny mají podobu jakéhosi amalgámu, ve kterém se prolíná přírodovědná, společenskovední, sociální, politická, sociální konečně i personální sféra, autor si za teoretické a metodické vodítko zvolil správně Actor – Network Theory (ANT) Bruno Latoura. Jeho úvahy o vzniku vědeckých „kvaziobjektů“ či „hybridů“ a jeho pojetí fungování moderní vědy také inspirovalo druhou, kratší část práce, ve které se snaží poukázat a interpretovat poněkud překvapivou snahu mnohých myrmekologů vyjadřovat se na základě svých studií mravenců o člověku a fungování lidské společnosti. Ostatně mravenec se jako figura objevuje již od starověku v mytologiích a legendách velmi často právě v pozici arbitra správného lidského chování a chodu společnosti a nejinak tomu bylo jak v případě Hamplův zmiňovaných vědců, tak i samotného VJA Nováka.

Právě životopis a dílo VJA Nováka představují hezký příklad toho, jak jsou tyto dvě sféry neodvratně propojeny, toho, že zkoumat teorie (stejně jako vynálezy) bez jejich nositelů a jejich zasazení do širší sítě by bylo snahou jen polovičatou. Nejde přitom snad primárně o psychologizaci či historickou relativizaci vědeckých teorií či dokonce přírodovědeckého poznání jako takového. K popisu situace kolem vzniku a vývoje Novákových teorií Hampl využívá nejen lidských, ale i mimolidských aktérů. Právě na odhalování kořenů teorie sociogeneze Hampl hezky ukazuje, jak heterogenní směs různých vlivů se na jejím vzniku podílela a touto formou popisu tak poukazuje i k širší problematice vztahu pozice vědy ve společnosti. Na Hamplově práci se také přesvědčivě ukazuje další důsledek vyplývající z ANT – totiž že vztah jednotlivých aktérů vstupujících do sítě kolem každého vědeckého objevu, teorie či vynálezu je v posledku náhodný a že mezi nimi nepanuje ani žádná kauzální souvislost. To sice ANT odsuzuje do role pouhé deskriptivní metody (a skutečně, Hamplova práce se příliš interpretovat nesnaží, o to pečlivější je popis), nicméně právě tím odkazuje k dalším a dalším tématům, byť třeba zůstávají explicitně nevyřčeny.

Vyzvednout je třeba hned několik aspektů práce a jejího zpracování. Předně, zvolené téma patří bezesporu k těm komplikovanějším a autor se jej zhostil se ctí. K jeho zpracování bylo třeba obsáhnout různé oblasti, od dějin biologie a přírodních věd obecně až po základní znalost marxistické filosofie. I samotné zpracování vyžadovalo značné osobní nasazení a autor se kromě analýzy textů a rozhovorů s respondenty musel zabývat i zpracováním archivního materiálu. Autor také vypracoval k této problematice rozsáhlou bibliografii a vůbec si při psaní práce počínal po všech stránkách bravurně a samostatně.

Nicméně, práce rozhodně není ideální. Především bych vytknul jistou metodologickou nedůslednost, či spíše různých drobných odchýlení od zásad ANT. Více bych se například střežil srovnávání se současným stavem vědy a společnosti (byť má jistě mnohdy své opodstatnění a slouží jako prostředek ke zdůraznění v pravém slova smyslu moderní autostylizace Nováka jako vědce-zachránce světa) a dbal na provázanost se zvoleným teoretickým a metodologickým základem – ten by pak ostatně i představoval pevnější přemostění mezi jednotlivými částmi práce, které snad může v tomto stavu připadat lehce vachrlaté. Obsah práce s teoreticky a metodologicky s ANT sice intuitivně správně koresponduje, místy má však své problematická místa a i na rovině interpretace šlo ze získaného materiálu vytěžit více, mnohem více. Takto jsou využity v zásadě jen Latourovovy postřehy o modernitě a na rovině popisu sítě aktérů a interpretace jejich často velmi překvapivým a nečekaných vztahů pokulhává (nejde ani tak o interpretaci, jako o zdůraznění některých vztahů v textu). Na druhou stranu je třeba zmínit, že vzhledem ke stanoveným cílům jde v tomto případě spíše o doporučení či zbožné přání pro další autorovu práci než o výtku. Ostatně malíř také většinou nezačíná své *opus magnum* tím, že si nejprve vybere *ráma(ec)* pro své plátno. Nicméně právě nehezským rámem se dá pokazit i sebestopedenější dílo.

O to více poznámek bych měl k formě zpracování. Poznámky pod čaru jsou zpracovány ledabyly, nemají sjednocenou formu, někdy končí tečkou, jindy ne, citace nezřídka z nepochopitelných důvodů začínají malým písmenem (poznámka 344 a na mnoha dalších místech). Nechápu také, proč se oddíly 4.13 a II.1 jmenují prakticky stejně, což působí velmi matoucím dojmem (stejně jako poněkud zvláštní číslování oddílů). Odbylý je také sjednocení přepisu některých ruských jmen (Malyšev/Malyšev atp.), často se objevují za větou dvě až tři tečky, doplněné nezřídka i čárkou (?!), celkový autorův přístup k interpunkci má místy balistický charakter („padni kam padni...“). Obrázky na konci práce nejsou z nějakého důvodu přiřazeny k žádnému místu v textu. Čemu nerozumím už vůbec je to, proč v bibliografii u všech časopiseckých článků chybí uvedená čísla stránek (předepsaný formát citací sice na FHS neexistuje, ale tohle je přece jen nestandardní, nepraktické a nehezké). Jméno „Chardin“ mimo jiné také v abecedě neřadíme pod D. Podobných drobných chyb bychom našli v celé práci poměrně nezanedbatelné množství.

Dáme-li tedy dohromady skutečnost, že formální stránka práce místy působí odbytě a že se pro mnohého čtenáře může text i přes kvalitu svého obsahového provedení působit nesourodě vinou ne zcela důsledného uplatnění jedné metody (byť se jedná o metodu velmi volnou), nemohu práci hodnotit lépe než na pomezí známek „výborně“ a „chvalitebně“ (vyjádřeno číselně, 1,39). V tom se promítla i skutečnost, že celá řada školitelem odhalených chyb a nedostatků zůstala v textu nakonec zachována. Nicméně doufám, že si autor tento posudek nevyloží jako osobní invektivu a že naše plodná spolupráce bude i nadále pokračovat.

V Praze 20. 8. 2010